

УДК 811.111'373

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2025-17.16>

КОНЦЕПТ ЗЛОЧИН В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ НАРАТИВІ: МОРАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Тасмасис Ольга Олегівна

аспірантка кафедри світової літератури факультету іноземних мов

Львівського національного університету імені Івана Франка

вул. Університетська, 1, Львів, Україна

<https://orcid.org/0009-0007-5842-3902>

Наукову розвідку присвячено дослідженню концепту ЗЛОЧИН як соціально-культурного та морально-правового відображення гуманістичних цінностей суспільства. Метою статті є вивчення способів вербалізації різних видів морально-правових ЗЛОЧИНІВ в англomовному художньому кримінальному наративі, що відображають порушення гуманістичних ідей та морально-правових норм суспільства. Для досягнення поставленої мети у статті виконано такі завдання: розглянуто концепт ЗЛОЧИН як соціально-культурне явище у морально-правовому аспекті; простежено трансформацію морально-правових ЗЛОЧИНІВ в англomовному художньому кримінальному наративі. З'ясовано, що жанрову генезу англomовних художніх кримінальних наративів можна представити від виникнення перших детективних романів у ХІХ столітті (де концепт ЗЛОЧИН мав морально-етичну природу) до постмодерністських трилерів, коли традиційна струнка детективу цілком зруйнована, розслідування ЗЛОЧИНУ є настільки розмитим та запутаним, що його заледве можна кваліфікувати як ЗЛОЧИН (моральні-правові ЗЛОЧИНІ проти людини, гуманістичних принципів, природи, людства). Доведено, що завдяки фокусу на гуманістичні цінності, право перестає бути "сліпим" регулятором суспільних відносин. Концепт ЗЛОЧИН у морально-правовому вимірі визначено як порушення індивідом відповідних суспільно-правових норм, що призводять до порушення прав людини як особистості, її права на свободу, щастя, розвиток, прояв своїх здібностей. На прикладі творів детективно-кримінальної літератури простежено трансформацію ЗЛОЧИНІВ (від простого вбивства до серійних вбивств та кіберзлочинів проти людства) та персонажа-детектива (від аматора до професіоналів-офіцерів служб безпеки). У постмодерністських трилерах виявлено зміни у підходах до розкриття ЗЛОЧИНУ: вони охоплюють не тільки розслідування ЗЛОЧИНУ, а й залучення до розгортання сюжету внутрішніх конфліктів героїв (вбивць на замовлення та серійних вбивць, детективів поліції, детективів-аматорів, представників судово-медичної експертизи), відображення гуманістичних цінностей та ідей, морально-психологічних змін у характерах персонажів, їх особистому житті.

Ключові слова: концепт ЗЛОЧИН, англomовний художній кримінальний наратив, гуманізм, постмодерністський трилер, морально-правовий аспект.

Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування її актуальності. Літературознавчі студії художнього кримінального наративу не втрачають своєї актуальності і сьогодні, адже протягом усієї історії становлення детективно-кримінальної літератури вона викликала палкі суперечки щодо її жанрових підвалин. Це зумовлено складною і сповненою протиріч міждисциплінарною природою ЗЛОЧИНУ: правовою, психологічною, соціальною, етичною, моральною, тощо. Крім того, популярність детективно-кримінальних романів у сучасній кримінальній літературі такий тривалий час призвела до руйнування усталених канонів написання детективної прози, трансформації персонажа-детектива, (від аматора до різного роду професіоналів), зображення новітніх видів ЗЛОЧИНІВ та злочинців (серійних вбивств, терористичних та кібератак проти людства) (Koliasa, 2019a, b).

Об'єктом дослідження слугує концепт ЗЛОЧИН в англomовному художньому кримінальному наративі. **Предметом** цієї розвідки вважаємо актуалізацію концепту ЗЛОЧИН в англomовному художньому кримінальному наративі крізь призму морально-правових цінностей суспільства.

Метою статті є вивчення способів вербалізації різних видів морально-правових ЗЛОЧИНІВ в англomовному художньому кримінальному наративі, що відображають порушення гуманістичних ідей та морально-правових норм суспільства. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**: розглянути концепт ЗЛОЧИН як соціально-культурне явище у морально-правовому аспекті; простежити трансформацію морально-правових ЗЛОЧИНІВ в англomовному художньому кримінальному наративі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

За визначенням Американської гуманістичної асоціації, «гуманізм – це прогресивна філософія життя, яка, без теїзму чи інших надприродних вірувань, стверджує нашу здатність і відповідальність вести етичне життя, спрямоване на особисту самореалізацію, яка прагне до більшого блага» (Sonja&Lang, 2022). Цей правовий принцип має соціально-етичну природу, в основі якої лежать ідеї гуманізму.

До слова, гуманізм (від лат. Humanitas – людяність) у цьому дослідженні розуміємо як певну **ідеологію, світогляд, морально-етичні принципи**, у центрі яких знаходиться людина як найвища цінність, що зорієнтовані насамперед на її позитивні якості, попри визнання негативних, що потребують контролю і обмежень.

Сьогодні гуманізм трактують як прогресивний напрям у правовій суспільній думці, ознакою якого є захист гідності людини, її свободи й права на всебічний, гармонійний розвиток (Левчук, 2000). Ось чому філософи права (О. Бандура, Ю. Білас, В. Бігун, Д. Гудима, А. Козловський) все частіше підкреслюють його духовно-культурну складову, а людину трактують як “біосоціокультурну істоту, що закономірно вмотивована у світобудову, посідає у ній певне місце, прагне досягнути гармонії з нею” (Sonja&Lang, 2022). “Право з’явилося тоді, коли людство у своєму розвитку дійшло до відкриття духовного виміру людського буття, коли воно відкрило такі феномени як добро, віра, молитва, сумління, справедливість, людська гідність, повага до неї, свобода, істина, розумність, здоровий глузд, спільне благо, відповідальність. Це і стало підвалиною розвитку права як форми буття духовних цінностей”. Як цілком слушно стверджує М. Братасюк, “воля до порядку, до життя у праві – це результат окультурення людини. Поважати іншого, мислити його рівноцінним собі – це під силу не просто індивіду, а одухотвореній, окультуреній особистості. Індивід у праві є соціокультурною істотою. Чим більше таких особистостей, складають суспільство, тим більше шансів у нього жити у форматі права, правовим життям, а не просто законницьким, нормативним” (Братасюк, 2011, с.50). Іншими словами, завдяки своєму фокусу на гуманістичні цінності, право перестає бути “сліпим” регулятором суспільних відносин. “Цінність права полягає у його гуманізмі, спрямованості на забезпечення прав людини, її свободи, всезагальної рівності, концентрованому виразів ньому справедливості” (Загальна теорія держави і права, с.188).

З огляду на вищесказане *концепт ЗЛОЧИН* у морально-правовому вимірі трактуємо як порушення індивідом відповідних суспільно-правових норм, що призводять до порушення прав людини як особистості, її права на свободу, щастя, розвиток, прояв своїх здібностей.

Розглянемо типологію ЗЛОЧИНІВ детальніше на прикладі творів детективно-кримінальної літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження.

У контексті світової літератури, кримінальна література виборює своє місце серед інших і користується великим попитом у читацького загалу, адже вона дає багатий матеріал для різноманітних як філологічних, так і міждисциплінарних досліджень.

Значний внесок у розвиток літературознавчих студій художнього кримінального наративу зробили передусім зарубіжні дослідники: широко відомими є праці Г.К. Честертона (1874–1936) “На захист детективної літератури”, Р. Остіна Фрімена (1862–1943) “Мистецтво детективу”, Е.С. Гарднера (1889–1970) “Справа у тому, як це усе починалося” та інші. Учені наголошують на тому, що у ранніх детективних творах ЗЛОЧИН часто розглядають, головним чином, крізь призму моралі та етики. Серед них детективні романи Е.А. По “Вбивства на вулиці Морг” (1841), Сиріла Гейр “Чисто англійське вбивство” (1937), Агати Крісті “Скручений будиночок” (1949), Г. Честертона “Сапфіровий хрест” (1909).

До прикладу, головною ознакою кримінальних оповідань Е.А. По (1809–1849) є таємниця (ЗЛОЧИН) та її мотив, адже без неї не можливе розслідування. Кожному персонажу притаманні частка справедливості їх намірів, захист своєї гідності та особистої цінності. Оповідання “*The Murders in the Rue Morgue*” (1841) вважають першим детективним твором в історії кримінальної літератури. Аматор-детектив, Огюст Дюпен, який має надзвичайні аналітичні здібності, розслідує жорстоке й загадкове вбивство двох жінок – матері та доньки, скоєні у Парижі, в будинку на вулиці Морг. “*There is hardly a person who has never thought of tracing, for fun, step by step everything that led him to a certain conclusion. This is sometimes a fascinating activity, and whoever turns to it for the first time will be amazed at how immeasurable at first glance the distance separates the starting point from the final conclusion and how little they correspond to each other*”. (Пoe, 2018, p.58).

Говорячи про гуманність концепту ЗЛОЧИН в кримінальній літературі варто, у першу чергу, звернутися до творчості Агати Крісті

(1920–1976), яка у своїх творах торкається питань співчуття, чи співпереживання до своїх персонажів, зокрема як ця риса виявляє справжні гуманістичні цінності, на яких ґрунтується справедливість. Слід підкреслити, що гуманістична основа її детективних романів опирається саме на віру у справедливість і складає їхню літературну сутність. Особливо вдалим у цьому аспекті вважаємо детективний роман *“Cat Among the Pigeons”* (1959) в якому описано розслідування вбивства вчительки фізкультури жіночого пансіону. Воно розпочинається зі знахідки тіла у спортивній залі, а сама історія тісно пов’язана з революцією на Близькому Сході і зниклими коштовностями поваленої королівської сім’ї. *“Yes, this will be a very good small source of income. Her conscience did not bother her. She did not consider it her duty to report what she knew and saw to the police”*. (Christy, 1959, p. 298).

Концепт ЗЛОЧИН у морально-правовому вимірі віддзеркалено і в детективних оповіданнях Дональда Вестлейка (1933–2008), де головні персонажі завжди раціональні, на боці добра, прагнуть побудувати справедливе суспільство, у якому на першу місці – дотримання закону та порядку.

До слова, прояви гуманістичних цінностей можна також простежити у романі Г.К. Честертон (1874–1936) *“Зникаючий принц”* (1920), сюжет якого про існування і функціонування правової держави, що опирається на громадянське суспільство, центральною ланкою у якому виступає конкретний індивід. Саме він, на думку Г.К. Честертон несе в собі певну індивідуальну систему потреб, цінностей та інтересів. Головний герой (Майкл Оніл, люди називали його принц Майкл) розклеював опозиційні плакати, зривав офіційні плакати, виголошував палкі промови чи розгортав заборонені прапори, він боровся за свою свободу з вражаючою енергією, але його дивовижні втечі були здійснені завдяки спритності, а не насильству. (Chesterton, 2017). Виникає запитання: чи можемо ми вважати ЗЛОЧИНОМ бажання головного героя мати право на свободу, особистий розвиток та прояв своїх творчих здібностей? Чи можемо ми вважати його дії ЗЛОЧИНОМ з позиції права, а його злочинцем?

Варто наголосити, що у кримінальних постмодерністських трилерах концепт ЗЛОЧИН актуалізується більш комплексно, з урахуванням складних, часом суперечливих правових, соціальних, політичних, психологічних та морально-етичних аспектів. Зокрема, тут можна побачити зміни у підходах до розкриття ЗЛО-

ЧИНУ, адже більшість сучасних кримінальних історій (постмодерністські трилери) охоплюють не тільки розслідування ЗЛОЧИНУ, а й залучення до розгортання сюжету внутрішніх конфліктів героїв (вбивць на замовлення та серійних вбивць, наркодилерів, детективів поліції, детективів-аматорів, представників судово-медичної експертизи), відображення гуманістичних цінностей та ідей, морально-психологічних змін у характерах персонажів, їхньому особистому житті.

До прикладу, збірка коротких оповідань *“Достатньо безпечний та інші оповідання”* (*“Safe Enough and Other Stories”*) Лі Чайлда (Child, 2024) містить двадцять коротких оповідань, які були надруковані у різний час та у різних виданнях (з 2004 по 2020 роки). У них автор відвертає увагу читача від брутальних сцен кривавих злочинів, а, навпаки, привертає її до низки дуже особистих індивідуальних ситуацій ЗЛОЧИНУ та злочинців, їх морально-правового аспекту.

Так в оповіданні *“Найбільший трюк з усіх”* представлено злобно-іронічний погляд на *“роботу”* та ЗЛОЧИНИ надто жадібного серійного кілера. Титульне оповідання *“Достатньо безпечно”* – це приголомшлива історія про *“вбивство на замовлення”* та зраду, (відомо що ЗЛОЧИНИ здійснюються через страх, злість та ревності). Проте його сюжет далекий від очікуваної розв’язки, а тому залишає читача у роздумах над мотивами ЗЛОЧИНУ. *“Рішення 50”* висвітлює ще одну роботу кілера, але цього разу сюрприз у складі самого ЗЛОЧИНУ – дивовижне, проте дещо жорстоке рішення вбивці: замовлення вбити кола на престижних перегонах перетворюється на вбивство замовника цього вбивства. *“Я і містер Рафферті”* відображає химерну історію про серійного вбивцю, що розповідає про симбіотичні стосунки між детективом і девіантом. Оповідання *“Залежний від солодкого”* розповідає про наркотики та вбивства, життя наркотичних дилерів та їх злочинний світ, та про своєрідну винагороду за свою злочинну діяльність. *“Моя перша спроба наркотиків”* це тверезий, розважливий погляд на вживання марихуани та порушення відповідних законів у Сполучених Штатах. *“Нормальний у всіх проявах”*, розповідає про блискучого, але незграбного поліцейського, якого перевели на роботу клерка в архіві Сан-Франциско 1950-х років. Він був базою даних поліцейського відділку, перш ніж все перенесли на електронні носії, проте він отримав за свою багаторічну працю жодного визнання (Child, 2024).

З наведених прикладів творів сучасної кримінальної літератури можна зробити висновок, що сьогодні головними злочинцями виступають, головним чином, наймані вбивці, серійні кілери, кілери на замовлення, які настільки стали буденністю сучасного кримінального світу, що перетворили своє кримінальне ремесло у професію. У цьому ключі показовим є збірка оповідань корейського письменника Кім Янг-Ха "Щоденник вбивці та інші оповідання" ("Diary of a Murderer and Other Stories").

Титульне оповідання "Щоденник вбивці" написано у жанрі щоденника від першої особи, де наратором виступає сімдесятирічний серійний вбивця з тридцятирічним стажем, Кім Бiongсу. Він щиро зізнається, що саме розчарування у своїх навичках вбивати, які він не може покращити через свій похилий вік, а не докори сумління, змусило його припинити вбивства: *"It's been twenty-five years since I last murdered someone, or twenty-six? It was a hope for a more perfect pleasure. Each time I buried a victim, I repeated to myself: I can do better next time. The very reason I stopped killing was because that hope vanished"* (Kim, 2020, p. 1). *"I killed people for thirty years straight. After all those killings, I went cold turkey. I felt, well, like a boatman who'd just sold his boat, or a mercenary who'd just retired"* (Kim, 2020, p. 26). З певною долею іронії, Кім каже, що пішов з професії і почав і зайнятися боулінгом: *"I quit killing and took up bowling"* (Kim, 2020, p. 27).

За допомогою виділених мовних засобів концепт ЗЛОЧИН вербалізується як ремесло, спорт, чи певна професія, що потребує практичних навичок, удосконалення і постійної практики. Для цього Кім Бiongсу вів спеціальний робочий зошит, у якому записував роботу над помилками: що зробив не так, чому того разу не вдалося зробити краще: *"I kept a journal. An objective report. What I'd done wrong, how that made me feel. I had to write it down, so I wouldn't repeat the same gut-wrenching mistakes. I also kept meticulous records of every step of my murders and what I felt about them"* (Kim, 2020, p. 1).

Ще однією важливою причиною, чому Кім усе записує є його прогресуюча деменція: він втрачає пам'ять і не усвідомлює, що робить: *"Three women had been murdered between our district and the neighbouring one. The cops had deduced that it was the work of a serial killer. The women were all in their twenties and had been killed late at night on their way home. They had rope burns on their wrists and ankles. The third victim was found soon after my Alzheimer's*

verdict, so naturally I asked myself: Am I the murderer?" (Kim, 2020, p. 6). Риторичне запитання *Am I the murderer?* про те хто насправді є вбивцею створює текстову напругу і підсилює читацький інтерес.

Однак читацькі очікування про образ ЗЛОЧИНЦЯ невдовзі порушуються: у некримінальному "світі" цей серійний вбивця – ветеринар, який активно допомагає рятувати тварин, що особливо цінують жителі сільської місцевості. Хоча саме знання з анатомії допомагають йому вправно вбивати, використовувати сильну анестезію: *"I was a veterinarian. It's a good job for a murderer. You can use all kinds of powerful anesthetics... There's not much of a difference between the human anatomy and theirs"* (Kim, 2020, p. 20). Крім того, Кім відвідує вишкіл з написання поезії, місцева громада видала збірку його віршів, а тому його вважають місцевою елітою, поетом: *"I call myself a poet. The way you feel about writing poems that no one reads and committing murders that no one knows about is not that different"* (Kim, 2020, p. 23). У тексті зустрічаємо багато віршів, як його власних, так й інших поетів, їхніх інтерпретацій та спеціальної літературознавчої лексики (наприклад, визначення метафори), що цілком руйнує стереотип вбивці і створює образ начитаного поета-інтелектуала. У цьому ключі цікавим є той факт, що Кім іронічно коментує твердження вчителя поезії про те, що поет, як і талановитий вбивця вправно схоплює мову і безжалісно вбиває: *"Like a skillful killer, a poet is someone seizes language and ultimately kills it. But I didn't think what I did was poetry."* (Kim, 2020, p. 2). А далі він уточнює, з своєрідним сарказмом, що вбивство є більш прозаїчним, натякаючи на буденність своєї роботи: *"Murder's less like poetry, more like prose. Anyone who tries it knows that much"*. (Kim, 2020, p. 2).

В оповіданні зустрічаємо ще багато прикладів іронічного ставлення злочинця до своєї "професії", зокрема і через гру слів: під час подорожі до Японії на запитання чим він займається (яка його професія) герой жартома каже, що вбиває людей. Проте міграційний офіцер через подібність звукової форми трактує ці слова як "лікую людей": *"I don't know what I was thinking about but I said, "Killing people". He glanced at me and asked, "Are you a doctor?" He had misheard "killing" for "healing". I nodded without saying anything, since a veterinarian is also a doctor. He said "Welcome to Japan", and stamped my passport with a thump"* (Kim, 2020, p. 31).

Коли наратор згадує своє перше вбивство (Кім Бiongсу задушив свого батька подушкою в шістнадцять років) стає моторошно: *"My father who beat my mother and my sister Yeongsuk, where he drank: I smothered him to death with a pillow. I was sixteen when it happened"* (Kim, 2020, p. 17). Це, безперечно, ЗЛОЧИН і Кім заслуговує відповідного покарання. Проте згодом стає зрозумілим, що батько був ветераном війни, мав нічні кошмари, випивав, знущався над мамою та молодшою сестрою, ганяв їх голими у морозну погоду. Постає запитання, чи не було вбивство батька єдино вірним вирішенням цієї ситуації? Чи можна дії сина кваліфікувати як ЗЛОЧИН?: *"But my father still beat my mother and younger sister. He'd strip off their clothes and chase them out of the house in the freezing cold. Killing him was the best solution"* (Kim, 2020, p. 18). Іронія у цьому ЗЛОЧИНІ полягає у тому, що через нічні видіння батько не усвідомлював, що його вбивав рідний син, а сприймав цей ЗЛОЧИН як одне з своїх нічних кошмарів: *"My father, who lived through the war always suffered from nightmares. He also talked a lot in his sleep. Even as he died, he probably thought he was having another bad dream"* (Kim, 2020, p. 18).

Проте головним у цьому кримінальному наративі є постійна зміна, "мерехтіння" (від негативу до позитиву) як концепту ЗЛОЧИН, так і статусу ЗЛОЧИНЦЯ, серійного вбивці, що сам протистояв усьому світу: *"Through it all I thought only about killing. I carried on a one-man war against the world. I killed, I fled, I lay low. I killed again, fled, and lay low. Back then, there was no such thing as DNA testing or surveillance cameras. Even the term "serial killer" was little known"* (Kim, 2020, p. 19) та батькові, що самостійно виховує дівчинку-підлітка і через яку припинив вбивати: *"Crying Eunhui's mother begged me, "Please, at least spare my daughter". I've faithfully upheld that promise until now. I hated people who made empty promises, so I tried hard not to become that kind of person"* (Kim, 2020, p. 14). *"As long as I can see Eunhui when I wake up, I won't return to the past where I wandered around looking for victims"* (Kim, 2020, p. 33). Тому своє життя він як у резюме ділить на три періоди, до вбивств і після, де його прийомна дочка символізує життя без ЗЛОЧИНІВ: *"My life can be divided into thirds: my childhood before I killed my father; my youth and my adult life as a murderer; and my peaceful life after I stopped murdering. Eunhui symbolizes the last third part of it"* (Kim, 2020, p. 32–33).

Поступово фокус уваги читача зміщується від вбивств до психолого-емоційного стану самого вбивці: він страждає від хвороби Альцгеймера, втрачає пам'ять, переніс кілька операцій на головному мозку і зовсім не здатний на жодні емоції: *"The only comfort is knowing I can die without pain. I'll be a drooling idiot before I die and won't even know who I am"* (Kim, 2020, p. 32).

Концепт ЗЛОЧИН у цьому оповіданні реалізується через гротеск: у кінці життєвого шляху серійний вбивця Кім Бiongсу не відчуває жодних докорів сумління, лише емоційне та моральне спустошення: *"Seventy years of my life. When I look back, it seems that I'm standing in front of a gaping black cave. I feel little about my approaching death, but when I think about the past, my heart feels dark and vast. My heart was like a desert; nothing grew inside me"* (Kim, 2020, p. 19–20).

Таким чином, концепт ЗЛОЧИН у цьому оповіданні актуалізується через амбівалентний образ ЗЛОЧИНЦЯ, у якому абсолютно химерним чином поєднується і поет-інтелектуал, і ветеринар, що рятує тварин, і відданий батько, що виховує прийомну дівчинку-підлітка (матір якої він вбив, проте дотримує слова і дбає про неї), і безжальний вбивця. Крім того, як самі ЗЛОЧИНІ, так і їх складові у морально-правовому та морально-етичному аспектах теж досить неоднозначні і розмиті.

Ще одним прикладом вияву гуманізму в кримінальній літературі можна вважати роман-трилер «Приховані малюнки» (2022) сучасного американського письменника Джейсона Рекулак. Протагоністом виступає дівчина (Меллорі), яка має доглядати за п'ятирічним сором'язливим хлопчиком на ім'я Тедді, який завжди носить із собою олівці та альбом для малювання. Але одного разу в альбомі з'являється моторошний сюжет, дівчина здогадується, що хлопчик став свідком чогось жахливого ЗЛОЧИНУ. Меллорі приймає рішення піти проти встановлених батьками хлопчика правил для того щоб допомогти справедливості стосовно прав та цінностей Тедді (Reculak, 2022). У кінці роману постає запитання: чи можемо ми вважати ЗЛОЧИНОМ порушення етичних/моральних правил заради справедливості?

Концепт ЗЛОЧИН як вияв аморальності спортивних азартних кінних перегонів та здобуття перемоги будь-якою ціною віддзеркалено у творах Річарда Стенлі Френсіса, більш відомого як Діка Френсіса (1920–2010), англійського жокея, пілота, журналіста, автора біографічних творів та творів спортивної кримінальної літе-

ратури. Цікавим є той факт, що Р. Френсіс народився у сім'ї жокея, його дід був жокеєм, а батьки тримали власну стайню. Згодом він став найвідомішим жокеєм міжнародного рівня, проте через загадкове падіння його коня (переляк, недомагання, виснаження, чи навмисне вбивство) Р. Френсіс зазнав травм і покинув цей жорстокий спорт. У цьому ключі цікавим вважаємо кримінальний роман письменника "Фаворит" (1962), "Dead Cert", автобіографічну кримінальну історію з власного жокейського життя, де в динамічній формі зображено протистояння добра та зла, гуманних принципів та бажань, жаги до перемоги будь-якою ціною.

Кримінальне підгрунтя, репортерський стиль із докладним випрацюванням деталей ЗЛОЧИНУ, характерів персонажів та постійного наростання напруги у жорсткому жокейському світі, стало запорукою успіху цього твору. *"As he rode through the thick fog, jockey Alan York was looking at an all-too-familiar sight: the back of champion rider Bill Davidson astride the great racehorse Admiral. But this was one race York was destined to win. Before Admiral jumped the last fence, Bill Davidson would be dead. Alan knew racing was a dangerous sport: horses fell, jockeys got hurt. But he also knew this had been no accident. It was the kind of knowledge that could get a man killed"* (Francis, 1987, p. 3).

Аналізуючи моральний аспект концепту ЗЛОЧИН в англомовному художньому кримінальному наративі варто згадати Пола Остера (1947–2024), американського письменника, який у своїх кримінальних трилерах опирається на світову літературну традицію, неочікувано поєднує стилістичні прийоми різних літературних шкіл та течій. Його кримінальні романи відрізняються абстрактними описами повсякденного життя та одночасно виразністю форми і стилю. "Нью-Йоркська трилогія" (1986) слугує яскравим прикладом поєднання реалізму із експериментальною прозою в метафізичній перспективі. За сюжетом першого роману Пітер Стіллман в дитинстві став жертвою лінгвістичного експерименту свого батька професора Пітера Стіллмана, який вирішив дізнатися, чи існує міфічна "натуральна мова", тобто така мова, якою людина заговорить сама, якщо не навчати її жодної мови. Чи можемо ми вважати цей експеримент ЗЛОЧИНОМ? Чи можна притягнути цього батька до кримінальної відповідальності?: *"He locked Peter in a room in the apartment, covered up the windows, and kept him there for nine years. An entire childhood spent in darkness, isolated from the world, with no human contact except an occasional beating"* (Auster, 1986).

Актуалізацію концепту ЗЛОЧИН у морально-правовому вимірі простежуємо у романі «Безсмертне життя Генрієтти Лакс» (2010) американської письменниці Ребеки Склут. Авторка підіймає багато важливих етичних і юридичних та правових питань різного роду ЗЛОЧИНІВ, серед яких: чи мали право лікарі шпиталю Джонса Гопкінза використовувати клітини жінки для досліджень без її згоди? Відрадно, що цей морально-правовий аспект ЗЛОЧИНУ представлений із різних точок зору (різні наратори) й в історичній площині. Проте, несподіваним поворотом у цій кримінальній історії стає той факт, що клітини Генрієтти взяті без дозволу, стали одним із найважливіших інструментів наукового поступу у медицині. Саме Генрієтта Лакс подарувала світові перші "безсмертні" людські клітини – вони живі до сьогодні, хоча їх власниця вже померла 60 років тому. Клітини HeLa стали життєво важливими для розробки вакцини проти поліомієліту, розкриття секретів боротьби з різними формами раку, дослідження впливу на людський організм вірусів та наслідків дії атомної бомби. Вони також допомогли досягти успіхів у заплідненні *in vitro* та клонуванні генів. Тож постає риторичне запитання: чи можна вважати такі дії ЗЛОЧИНОМ?

Висновки та перспективи подальших досліджень. Морально-правова складова концепту ЗЛОЧИН в англомовній кримінальній літературі є невід'ємною частиною розвитку сюжету будь якого детективно-кримінального твору. Скоєння будь-якого ЗЛОЧИНУ не повинно мати на меті завдання фізичних страждань іншим людям, або будь-яким чином приниження їхньої людської гідності. З огляду на вищесказане концепт ЗЛОЧИН у морально-правовому вимірі трактуємо як порушення індивідом відповідних суспільно-правових норм, що призводять до порушення прав людини як особистості, її права на свободу, щастя, розвиток, прояв своїх здібностей. Як показав генеалогічний аналіз детективно-кримінальної літератури мотиви, які штовхають людей на злочин, упродовж багатьох поколінь одні і ті ж, а саме протистояння/конфлікт/опозиція: ненависть і любов, добро і зло, слабкість і сила волі, бідність і багатство та інше. На прикладі творів детективно-кримінальної літератури простежено трансформацію ЗЛОЧИНІВ (від простого вбивства до серійних вбивств та кіберзлочинів проти людства) та персонажа-детектива (від аматора до професіоналів – офіцерів служб безпеки). Проте у постмодерністських трилерах концепт ЗЛОЧИН представлений більш комп-

лексно, враховуючи складні, часом суперечливі соціальні, політичні, психологічні та морально-етичні аспекти. Зокрема тут можна побачити зміни у підходах до розкриття ЗЛОЧИНУ, адже більшість сучасних кримінальних історій (постмодерністські трилери) охоплюють не тільки розслідування ЗЛОЧИНУ, а й залучення

до розгортання сюжету внутрішніх конфліктів героїв (вбивць на замовлення та серійних вбивць, детективів поліції, детективів-аматорів, представників судово-медичної експертизи), відображення гуманістичних цінностей та ідей, морально-психологічних змін у характерах персонажів, їх особистому житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Братасюк В. М. Legal personality in the middle of the European legal reality. *Ūridičnij Visnik*, 3(20), 2011. <https://doi.org/10.18372/2307-9061.20.7366>
2. Загальна теорія держави і права. Харків «Право», 2002. 428 с.
3. Левчук Л.Т. Історія світової культури. Київ, 2000. 520 с.
4. Склут Р. Безсмертне життя Генрієтти Лакс. Bookchief. Київ, 2021. 352 с.
5. Auster P. The New York Trilogy. Introduction by Luc Sante. Penguin Books, 1986. 323 p.
6. Chesterton G. K. The Vanishing Prince/Гілберт Кіт Честертон; [пер. з англ. Є. Тарнавського]. Харків: Фоліо, 2017. 108 с.
7. Child L. Safe Enough and other stories. Transworld Publishers Ltd, London, 2024. 336 p.
8. Christie A. Cat Among the Pigeons. Collins Clear Type Press: London and Glasgow, Great Britain, 1959. 422 p.
9. Francis D. Dead Cert. USA: Ballantine Books, 1987
10. Koliasa O. V. Detective Stories: from classic to Postmodern. Definition and History. *Vectors of the Developments of philological Sciences at the Modern Stage*, 95, 2019.
11. Koliasa O. Presentation of Images in Detective Stories. *Traditions and innovations in teaching philological disciplines*, 2019. 142-59.
12. Kim Y-H. Diary of a Murderer and Other Stories, Atlantic Books, London, 2020.
13. Poe E. A. The Murders in the Rue Morgue and Other stories. American Library, 2018. 206 p.
14. Reculak J. Hidden Pictures: A novel/Jason Reculak. New York: Flatiron Books, 2022. 384 p.
15. Sonja A.M., Lang D. Humanistic Theory, 2022. URL: <https://surl.li/nvembm>

REFERENCES

1. Bratasiuk, V. M. (2011). Legal personality in the middle of the European legal reality. *Ūridičnij Visnik*, 3(20). <https://doi.org/10.18372/2307-9061.20.7366>
2. Zahalna teoriia derzhavy i prava. (2002). [General Theory of State and Law]. Kharkiv «Pravo», 428 s. [in Ukrainian].
3. Levchuk, L.T. (2000). Istoriia svitovoi kultury. [History of World Culture]. Kyiv, 520 s. Auster, P. (1986). The New York Trilogy. Introduction by Luc Sante. Penguin Books, 323 p. [in Ukrainian].
4. Sklut R. Bezsmertne zhyttia Henrietty Laks. [Immortal Life of Henrietta Lacks]. Bookchief. Київ, 2021. 352 с. [in Ukrainian].
5. Auster P. The New York Trilogy. Introduction by Luc Sante. Penguin Books, 1986. 323 p.
6. Chesterton, G. K. (2017). The Vanishing Prince. Kharkiv: Folio, 108 с.
7. Child, L. (2024). Safe Enough and other stories. Transworld Publishers Ltd, London, 336 p.
8. Christie, A. (1959). Cat Among the Pigeons. Collins Clear Type Press: London and Glasgow, Great Britain, 422 p.
9. Francis, D. (1987). Dead Cert. USA: Ballantine Books.
10. Kim, Y-H. (2020). Diary of a Murderer and Other Stories, Atlantic Books, London.
11. Koliasa, O. V. (2019). Detective Stories: from classic to Postmodern. Definition and History. *Vectors of the Developments of philological Sciences at the Modern Stage*, 95.
12. Koliasa, O. (2019). Presentation of Images in Detective Stories. *Traditions and innovations in teaching philological disciplines*, 142-59.
13. Poe, E. A. (2018). The Murders in the Rue Morgue and Other stories. American Library, 206 p.
14. Reculak, J. (2022). Hidden Pictures: A novel/Jason Reculak. New York: Flatiron Books, 384 p.
15. Sonja, A.M., Lang, D. (2022). Humanistic Theory. URL: <https://surl.li/gpxzam>

THE CONCEPT OF CRIME IN ENGLISH FICTIONAL CRIMINAL NARRATIVE: A MORAL AND LEGAL ASPECTS

Tasmasys Olha Olehivna

Postgraduate student at the Department of World Literature

Faculty of Foreign Languages

Ivan Franko National University of Lviv

1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine

The article focuses on studying the concept of CRIME as a socio-cultural and moral-legal reflection of society's humanistic values. The purpose of the article is to explore various ways of verbalising different types of moral and legal CRIMES in English fictional criminal narratives that reflect the violation of humanistic ideas and societal moral and legal norms. To achieve this goal, the following tasks have to be fulfilled: to examine the concept of CRIME as a social and cultural phenomenon from moral and legal perspectives, and to trace the transformation of moral and legal CRIMES in English fictional criminal narratives. The article demonstrates that the genre evolution of English fictional criminal narratives spans from the emergence of the first detective novels in the 19th century (where the concept of CRIME mainly had a moral and ethical nature) to postmodern thrillers, where the traditional structure of the detective story is entirely dismantled. In these works, the investigation of a crime becomes so blurred and confusing that it can hardly be classified as a crime (moral-legal crimes against individuals, humanistic principles, nature, and humanity). It is shown that, because of the emphasis on humanistic values, the law ceases to be a "blind" regulator of social relations. The concept of CRIME in the moral and legal dimension is defined as an individual's violation of relevant social and legal norms, leading to the infringement of a person's rights, including their rights to freedom, happiness, development, and self-expression. The transformation of CRIMES (ranging from simple murder to serial killings and cybercrimes against humanity) and detective characters (progressing from amateur to professional detectives) is illustrated through examples from detective and criminal literature. In postmodern thrillers, changes in approaches to solving CRIMES are revealed: they encompass not only the investigation of the CRIME but also involve the internal conflicts of the characters (such as contract killers and serial murderers, police detectives, amateur sleuths: they encompass not only the investigation of the CRIME but also involve the internal conflicts of the characters (such as contract killers and serial murderers, police detectives, amateur sleuths, and forensic experts). The narratives reflect humanistic values and ideas, moral and psychological changes in the concept of CRIME as a socio-cultural and moral-legal reflection of society's humanistic values.

Keywords: *concept of CRIME, English crime fiction narrative, humanism, postmodern thriller, moral and legal aspects.*